

לישועתך קויתי

על שולחנו של הגאון המקובל
איש האלקים הרב שמשון חיים בן הרב נחמן מיכאל נחמני ז"ע
מחבר הספרים הקדושים זרע שמשון ותולדות שמשון

פרשת מצורע תשפ"ב | גליון מס' 339

האיש החפץ חיים. מה כתיב בתריה (שם יד טו), נצור לשונך מרע. סור מרע ועשה טוב. אמר רבי ינאי, אף שלמה מכריז ואומר (משלי כא כג), שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו. אמר רבי ינאי, כל ימי הייתי קורא הפסוק הזה, ולא הייתי יודע היכן הוא פשוט. עד שבא רוכל והודיענו, מי האיש החפץ חיים. לפיכך, משה מזהיר את ישראל ואומר להם, זאת תהיה תורת המצורע, תורת המוציא שם רע. (ויקרא ככה טו ז)

דברי המדרש אומרים דרשני. מה חידש הרוכל לרבי ינאי, דבר שלא ידע קודם לכן. הלא הדברים מפורשים בפסוק, ולא מצאנו שהוסיף הרוכל לחדש מאומה.

ויש לבאר, על פי המובא במדרש תנחומא (מצורע ג), 'שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו - אל תקרי שומר מצרות נפשו אלא מצרעת נפשו'. והיה קשה לו לרבי ינאי, כיון שמי שאינו שומר לשונו לוקה בצרעת, היה לו לפסוק לומר, שומר פיו ולשונו שומר מצרות/צרעת גופו. עוד הוקשה לו, הלא על שבעה דברים הנגעים באים, (ערכין טז). איך יתכן אם כן לומר בוודאות, כי מי שישמור את פיו ולשונו, יישמר מצרעת. אולי ילקה בה, בשל ששת הדברים האחרים.

אולם, כאשר שמע רבי ינאי את הכרזתו של הרוכל, 'מאן בעי למזבן סם חיים', הבין שמלבד עצם נגע הצרעת, שריו הלוקה בו גם בסכנת מיתה. ואומנם, ישנם כמה סוגי נגעים, אשר יכולים לבוא כעונש, על כל שבעת הדברים שהוזכרו בגמרא. אך הנגע החמור והקשה ביותר, אשר יכול אף להמית, יבוא רק על עוון לשון הרע. כי המספר לשון הרע, כאילו כופר בעיקר. ושקול עוון חמור זה, כשלוש עבירות החמורות (ערכין שם). ובאמת, הדבר מפורש להדיא בפסוק (משלי יח יא), 'מות וחיים ביד הלשון'.

וצוה הכהן וחלצו את האבנים אשר בהן הנגע (ויקרא יד ט)

[בכך יובן הפסוק] מארת ה' בבית רשע ונוה צדיקים יברך (משלי ג לג). שלשון הפסוק צריך ביאור. מדוע הזכיר את הרשע בלשון יחיד ואת הצדיקים, בלשון רבים. וביותר יגדל הדיוק, אחר שלהלן (שם י ז) מצאנו להיפך, 'זכר צדיק לברכה ושם רשעים ירקב'. שהזכיר את הצדיק בלשון יחיד ואילו את הרשעים, בלשון רבים. מה גם שהגמרא (יומא לח: וברש"י), נותנת טעם לשינוי הלשון שם: 'צדיק מעצמו - על ידי מעשיו נזכר לטובה. רשע אף על ידי חברו - נזכר לרעה'.

ויתכן לפרש, שכוונת הפסוק 'מארת ה' בבית רשע', הינה לנגע צרעת ממארת בבית, היינו לנגעי בתים. והנה כנגעי בתים מצאנו, כי אם יהיה הצדיק שכנו של הרשע, כלומר שיהיה קיר משותף שיפריד ביניהם, ייענש הצדיק יחד עם הרשע. כי כאשר יוצרכו לחלוץ את אבני הקיר אשר בו הנגע, יוזק גם ביתו של הצדיק. ועל כגון דא, אמרו במשנה (נגעים פרק יב משנה ו), 'אוי לרשע ואוי לשכנו'.

לכן אמר הפסוק, 'מארת ה' בבית רשע'. כי הרשע גם אם הוא יחיד, מביא את קללת הצרעת הממארת על ביתו. אך אימתי יבורך נווהו של הצדיק, רק כאשר גם הוא וגם שכנו צדיקים. כי אז, יוכל להתברך ביתו ולא ייענש בגין שכנו.

(זרע שמשון פרשת מצורע, מאמר ה)

~

זאת תהיה תורת המצורע (ויקרא יד ט ז)

מעשה ברוכל אחד, שהיה מחזר בעיירות שהיו סמוכות לצפורי ומכריז, מאן בעי למזבן סם חיים. סליק לגבי רבי ינאי, הוציא לו ספר תהלים, הראה לו פסוק (תהלים לד יג), מי

לכן, כדי לפטור את עם ישראל מעונש כריתתו, על שאכלו חמץ בפסח, הגלה אותם ה'. כדי שבזיון הגלות, יחשב להם במקום מלקות. וחייבי כריתות שלקו, הלא נפטרים מעונש כרת.

(זרע שמשון קינות, מאמר ג)

~

גאלת בזרוע עמך בני יעקב ויוסף סלה. (תהלים עז טו)

הנה, הלשון גאלת בזרוע עמך, משמעותה, כי הקדוש ברוך הוא, גאל את בני ישראל ממצרים, בצדק הדין והמשפט. וצריך להבין, איזה קשר ישנו, בין עניין הגאולה בזרוע, לבין סיום הפסוק, 'בני יעקב ויוסף סלה'. עוד יש לדעת, למה מזכיר הפסוק את יוסף, בנפרד מבני יעקב. וכי יוסף אינו מבניו של יעקב.

ויש לפרש, על פי מה שכתבו המקובלים (ראה 'עשרה מאמרות', מאמר 'אם כל חי', פרק ה'), שאם לא היו השבטים שולטים על יוסף אחיהם, טרם רדתו למצרים, לא היו בני ישראל יוצאים משם לעולם. והיינו, כי בגלל ששלטו אחיו עליו והיה להם כעבד, אזי בשעה שמלך על מצרים ונחשבו כל המצריים כעבדיו, הפכו כולם להיות כעבדים לבני ישראל. שכן, מה שקנה עבד קנה רבו (פסחים פח:). ובטענה זו, השתחררו בני ישראל, מיד שעבוד המצריים.

זהו איפה פירוש הפסוק, 'גאלת בזרוע', במידת הדין, את 'עמך', בגלל השנאה שהיתה בין 'בני יעקב ויוסף'. כי היא זו שגרמה, שישלטו האחים על יוסף. מה שהביא לכך, שכל המצריים נחשבו כעבדים לבני ישראל.

(זרע שמשון פרשת ניצבים, מאמר ב)

~

על מצות ומרורים יאכלוהו. (במדבר ט יא)

מצווה זו, לאכול את הפסח, יחד עם מצות ומרורים, נזכרת גם בפרשת בא (שמות יב ח), המדברת מעניין פסח ראשון. 'ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות על מרורים יאכלוהו'.

אלא שישנו שינוי לשון, בין שני הפסוקים. אצלנו, מסמיכה התורה את המצות למרורים, 'על מצות ומרורים', מבלי להפסיק ביניהם. לעומת

כעת, אף הבין רבי ינאי למפרע, את לשון הפסוק 'שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו'. כי המדבר לשון הרע, לוקה בצרעת שמסכנת גם את חיות נפשו. ומי שנשמר מלשון הרע, יינצל מסכנה זו. ואף כי יתכן וילקה בצרעת בשל ששת הדברים האחרים, מכל מקום לא יהיה בסכנת מיתה. וזה מה שאמר 'לא הייתי יודע היכן הוא פשוט', רצונו לומר, איך הוא פשוט ומוכן, בלי שום קושיה.

על זאת סיים המדרש, 'לפיכך משה מזהיר את ישראל, זאת תהיה תורת המצורע, המוציא שם רע'. היינו שהזהיר אותם על תורת המוציא שם רע, ולא על שאר העוונות שגורמים לנגעים. כי בשאר העבירות, פעמים שאין הקדוש ברוך הוא מעניש עליהן מיד, וגם אין העונש כל כך חמור. אולם על לשון הרע, נענשים מיד ועונשם מיתה.

לכן, אם הם חפצים בחיים, עליהם להיזהר ולהישמר מעוון זה. כמו שמובא במדרש (שוחר טוב תהלים ז), שבימי אחאב אף שהיו בישראל עוונות חמורים, היו יוצאים למלחמה ומנצחים. אך בימי דוד המלך, בגלל שהיה בהם עוון לשון הרע, אף הבחורים היו נופלים במלחמה, מפני שהעונש על לשון הרע בא מיד.

(זרע שמשון פרשת מצורע, מאמר ז)

*

ענייני פסח

גלתה יהודה מעוני. (איכה א ג) **על שאכלו חמץ בפסח.** (איכה כה א כח)

הדבר אומר דרשני. מהו הקשר בין איסור אכילת חמץ, לבין עונש הגלות.

אלא, שעונשו של האוכל חמץ, הוא כרת. כמו שנאמר (שמות יב טו), 'כי כל אוכל מחמצת ונכרתה הנפש ההיא מישראל'. והנה, בחייבי כריתות הדין הוא, 'כל חייבי כריתות שלקו, נפטרין מידי כריתתן', (מכות כג.). היינו, שעונש המלקות, פוטר מעונש כרת.

ובדיני מלקות מצאנו (שם), שלמדו מן הפסוק (דברים כה ג), 'ונקלה אחיך לעיניך' - משלקה, או משנקלה, הרי הוא כאחיך. כלומר, מי שהתחייב מלקות ולקה רק חלק מהן, או שהתבזה בבית דין, נפטר מיתרת המלקות.

המרור, כי כל טעמו, זכר למרירות הגלות. אולם פרשתנו נאמרה, אחרי שכבר חטאו ישראל בעגל, כאשר כבר נגזר עליהם לרדת לגלויות נוספות. נמצא כי חיפזון אפיית המצות, מורה גם על שעבוד ומרירות הגלויות האחרות, שבא בעקבותיו. לכן, הסמיכה התורה את המצות למרורים, אך הפרידה ביניהם לבין קרבן פסח, אשר בא רק זכר לגאולה.

(זרע שמשון פרשת בא, מאמר יג)

לשון חכמים

טעם שמכת בכורות היה בחצות דוקא

יִישׁ לומר, שִׁדוּעַ שְׁלִפִי סֹדֵר הַמַּעֲלוֹת שְׁצִים חֲנֹכֶל, בְּחֻצֵי הַלַּיְלָה שֶׁל מִפֶּת בְּכוֹרֹת הָיָה מְשֻׁמֵשׁ כּוֹכֵב צֶדֶק בְּשָׁעָה שְׁשִׁית דְּהִינּוּ שָׁעָה הָאֶחָדָּנָה שֶׁל חֻצֵי לַיְלָה הָרִאשׁוֹן, וְכוֹכֵב מְאֻדִּים בְּשָׁעָה שְׁבִיעִית דְּהִינּוּ בְּשָׁעָה רִאשׁוֹנָה שֶׁל חֻצֵי הַלַּיְלָה הָאֶחָדָּוֶן, שְׁהָרִי יִשְׂרָאֵל יֵצְאוּ מִמִּצְרַיִם בְּיוֹם חֲמִישִׁי כְּדָאֲמַרְיֵינוּ בְּשִׁפְתֵי פֶרֶק רַבִּי עֲקִיבָא (פז, ב) וְכִמוֹ שִׁפְתָּבוּ הַמְּפָרְשִׁים. וְאִם הָיְתָה מִפֶּת בְּכוֹרוֹת רְגִיעַ קֶדֶם חֻצֵי הַלַּיְלָה שְׁהָיָה סוֹף הַשְּׁמוּשׁ שֶׁל כּוֹכֵב צֶדֶק לֹא הָיָה כֹּף נֶגֶס אִם נִצְלוּ יִשְׂרָאֵל, רַק עָקֵר הִנֵּס הָיָה שְׁהִכּוּ הַמִּצְרַיִים אֶף עַל פִּי שֶׁהִכּוּכָה הָיָה טוֹב, וְאִין חֲכִי נִמִּי שִׁיִּשְׂרָאֵל לֹא הָיָה לָהֶם זְכוּת לְגָאֵל אֶלָּא שְׁבִהִיּוֹת אוֹתוֹ הִרְגִיעַ הַכוֹכֵב טוֹב לְכֹף נִצְלוּ. וְאִם הִמְכָּה הָיְתָה בְּרִגְעַ אַחַר חֻצֵי הַלַּיְלָה שֶׁכָּבַר הַתְּחִיל כּוֹכֵב מְאֻדִּים, הָיָה לְהַפְּךָ שְׁמִפְתֵי הַמִּצְרַיִים אֵינָה כֹּף נֶגֶס לְפִי שֶׁהִכּוּכָה הָיָה רַע, אֶבְל הַצֵּלָת יִשְׂרָאֵל הָיְתָה נֶגֶס גְּדוֹל וְעָקֵר בְּנֶגֶס הַזֶּה לְפִי מְמַשְׁלֵת הַכוֹכֵב, וְעַל כִּרְחוּף לומר שִׁישׁ־רֵאֵל יֵשׁ לָהֶם זְכוּת וּמְשׁוּם חֲכִי נִצְלוּ. אֶבְל כּוֹנֵת הַקֶּבֶ"ה הָיְתָה לְהַפְּכֵת הַמִּצְרַיִים בְּאוֹתוֹ הִרְגִיעַ מִמֶּשׁ שֶׁל חֻצֵי לַיְלָה, שֶׁהִכּוּ כְּכִים זֶה יוֹצֵא וְזֶה בֹא וְאִין לָהֶם זְכוּת לְהִיטִיב אוֹ לְהִרְעוֹ, וְיִהְיֶה הִנֵּס כְּפוּל בֵּין בְּמִפְתֵי הַמִּצְרַיִים בֵּין בְּהַצֵּלָת יִשְׂרָאֵל. (פרשת בא מאמר ג)

זאת בפרשת בא, מסמיכה את המצות אל הקרבן, 'צלי אש ומצות', אך מבדילה ביניהם לבין המרורים. דבר זה אומר דרשני.

והנה ידוע, שאם היו בני ישראל מתעכבים במצרים, עד סוף ארבע מאות שנה, כפי שנגזר בבית בין הבתרים, לא היתה יכולה לשלוט בהם עוד, שום אומה ולשון. אלא, שהוכרחו ישראל להיגאל קודם זמנם, כי כבר היו שקועים במ'ט שערי טומאה. ואם היו מתמהמהים עוד מעט במצרים, שוב לא היו יכולים להיגאל. אולם, אחר ולא השלימו את גזירת ארבע מאות שנה, ירדו בני ישראל לגלויות אחרות, בכדי להשלימן.

ברם, כאשר קיבלו ישראל את התורה, ניתנה להם חירות ממלאך המוות ומשעבוד מלכויות. כיון שכן, לא היו צריכים להשלים עוד, את גזירת ברית בין הבתרים. כי אז, היה ה' מחשיב להם את קושי השעבוד, כאילו השלימו את כל שנות גלות מצרים. אך כאשר חטאו בעגל, שוב חזרה הגזירה הראשונה למקומה, והיו צריכים להשלים את ארבע מאות השנים, בגלויות אחרות. (ראה בדברי רבינו שמאריך בכיור הדברים).

והנה מצוות מצה, מבואר בהגדה של פסח, כי היא זכר למה שנאמר (שמות יב לט), 'זיאפו את הבצק אשר הוצאו ממצרים עוגות מצות כי לא חמץ כי גורשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה'. נמצא, שיש במצה זכר לעצם הגאולה, שיצאו ממצרים. ובנוסף, זכר לחיפזון ולהקדמת הגאולה, אשר בגללם נאלצו לרדת לשאר גלויות.

לעומת זאת, מצוות מרור כל כולה, אך ורק לזכר השעבוד והגלות.

מעתה, יבוארו הדברים כמין חומר. פרשת בא הלא נאמרה להם, טרם שחטאו ישראל בעגל. באותו הזמן, היו בני ישראל אמורים להינצל לעולמים משעבוד מלכויות, בזכות מתן תורה. נמצא, כי באותה שעה ניתנה להם מצוות מצה, אך ורק זכר לגאולה. לכן, נכתבה המצה יחד עם קרבן פסח, אשר בא אף הוא זכר לגאולה, כמו שנאמר (שמות יב כז), 'ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח על בתי בני ישראל ואת בתינו הציל'.

מאידך, הפסיקה התורה ביניהם ובין אכילת

